

Hamvas Béla:

Vázlat egy apokaliptikus történetfilozófiához

1.

„...a középkor embere a menny és pokol között a Sátántól megkísértve, Ádámtól elárulva, Krisztustól megváltva élt. Menny, pokol, Sátán, Krisztus olyan valóságok voltak életében, mint a nehézkedés vagy az elektromosság. De Kant megdöntötte az Isten-érveket, Darwin a teremtéstörténetet. A reformáció megbuktatta az egyházat, a felvilágosodás a dogmákat, a materializmus az Isten-eszmét, a cinizmus a morált. Ahol pedig nincs Isten, nincs érték, ahol nincs érték, nincs erkölcs. A kereszténység csődjét követte az idealizmus csődje. Az erkölcs ma álarc, amely mögött cinikus kapitalisták, demagógok, kizsákmányolók és csábítók rejtőznek, akik megosztóznak a világ uralmán, mialatt az igazi idealistákat kinevetik, agyonhallgatják és agyoncsapják. Az erkölcs konvencionális hazugság lett, amellyel tudatlan tömegeket tartanak féken... a kereszténység pedig kiviteli cikk, gyarmati színes népek számára...”

„...sporttal acélozott, nemzeti öntudattal bíró, katonailag nevelt, vallással felizgatott posztmodern ember, dekadens just-milieu,¹ megkérgesedett puhány és barbár, aki az európai nihilizmus radikális forradalmának örvényéből született...”

„...Európa! Gőg és kapzsiság, lelkiismeretlen államiság, kapitalista pestis, a civilizáció szörnyű gépezete, amely türelmetlenségből, álszentelkedésből és erőszakból van alkotva...”

„...demokrácia? az a művészet, hogyan kell a nép helyett fellépni és lenyírni a nép gyapját: ünnepélyesen, saját nevében, néhány derék apostol javára...”

„...az állam nem haza. Csak azok zavarják össze a két fogalmat, akiknek hasznuk van belőle...”

„...tessék megnézni, milyen ember jár a nagyvárosokban! Távíróval, távbeszélővel, gépmadarakkal, páncélos hajókkal rendelkező gorilla...”

„...a modern Európa vallása nem a kereszténység, hanem, a kisburzsoázia. A jogart felváltotta a rőf, a Bibliát a főkönyv, az oltárt a szatócsbolt. És a változással mindenki meg van elégedve...”

„...a kispolgár-moralitás lett a dolgok mértéke - a történelem legundorítóbb elfajzása. És ez az ideál, mint Isten függ az emberiség fölött...”

„...és hogy a nivellálás tökéletes legyen, megszületett a fantom, a behemót szellem, a légnemű semmi... a közvélemény. A közvélemény. A hadsereg, a művészet, a kormányzat, a papság, a társadalom. Nagyobb, mint minden nép összevéve. Nem lehet megszámlolni, mert képviselőjét nem lehet megjelölni. A közvélemény léte nem teremt helyzetet. Nincs felelőssége. Nem nép,

hanem generáció, nem közösség, nem társaság, nem osztály, nem lélek. Elvont úr, kietlenség, semmi. Senki. Egy gonoszul megfogalmazott mindenki. A legveszedelmesebb valamennyi hatalom között, mert a legsemmitmondóbb. Indolens, amely nem ért semmit és nem is akar érteni. És mindenki benne van: király, miniszter, katona, tanító, újságíró, bíró, művész..."

„...a pap: újságíró. A tudós: újságíró. A művész: újságíró. A sajtó lenyelte a vallást, a tudományt, a művészetet - a politika nevében. A politikát lenyelte a pénz és belehalt. A rothadó pénz levegője terjeng Európa fölött..."

„...az uralmat a középszerűség vette át. És aki ezen a középszerűségen kívül áll, telve van vészkiáltással és átokkal..."

„...a festészet megfeneklett. Az expresszionizmus nem a festők, hanem az elméletírók találánya. A tudományba betolakodott az utca frivol tónusa. A zene értelmét veszítette... ma már nem alkotnak, hanem instrumentálnak. Az ész uralkodik az érzésen. A nacionalizmus a frontszellemből született és gyilkos tömeg-hangulat lett..."

„...Amerika tipikus földje a korlátozott határú lehetőségeknek,. Amerikának nincs fantáziája. Egzakt, bornírt. Amerika az emberi lelket kiselejtezte, mert nem lehetett kiszámítani..."

„...és az emberiség jövője Amerikától függ. Ha Amerika a legközelebbi ötven esztendőben tovább halad a kapitalista imperializmus útján, akkor a világra folyton-folyvást növekvő nyomást fog gyakorolni, növeli a gazdag Újvilág és szegény Óvilág között levő különbséget, a kizsákmányolt nemzetekben felébreszti a gyűlöletet és ezt követi az egész földre kiterjedő lázadás, mely abban kulminál, hogy az Amerikával szemben fennálló tartozásokat nem fogják elismerni. Ezt követi a háború, és ez a háború addig fog tartani, amíg Európából nem marad meg semmi, Amerika pedig teljesen elszegényedik. Eredménye pedig az lesz, hogy Amerikában kitör az osztályharc, a föld lakosságának fele meghal éhségtől és járványban, végül az emberiség egyszerűbb életmódra tér vissza..."

„...amit elbeszélék, az a legközelebbi két évszázad története. Leírom azt, ami következik, ami nem következhet másképpen. A nihilizmus győzelme... ez a jövő már ezer jelben beszél, ez a sors már mindenütt jelentkezik... a kereszténység alkonya, vagyis a morális világmagyarázat alkonya... a demokrácia csak elfátyolozott anarchia... embertelen munkarabszolgaság... a nivelláló demokrácia teoretikus emberének győzelme... a földet hamu takarja, a csillagok elhomályosulnak s minden sivataggá lett föld azt kiáltja: Terméketlen! Elveszett! Nem jön már több tavasz!..."

„...a XIX. század világnézetének oszlopai összedőltek és összedőltek az erre a világnézetre alapozott birodalmak és kultúrák. Leomlanak a monarchiák és demokrata államok - nem az egyik vagy másik államforma krízise ez, hanem magának az államnak a krízise. Nincs erős és állóképességű állam. Egyik sem tudja, mit hoz a holnap..."

2.

Kierkegaard, Dosztojevszkij, Nietzsche, Pannwitz,² Klages, Spengler, Merezkovszkij, Bergyajev, Rolland, Coudenhove,³ Verweyen,⁴ Weber,⁵ Seidel, Trubeckoj,⁶ Bie,⁷ De Chair,⁸ Bachofen, Unamuno, Proust, Sydom, Breysig,⁹ Lessing,¹⁰ Gandhi, Strindberg, Russel, Adams,¹¹ Valéry.

3.

Lessing jóslata: a történelem kapujában a földre ellenséges hatalom lépett. A szellem megállította az organikus életet, a lélek teremtő lendületét. A lélek: a természet, a milliárdarcú eleven forma, a kimeríthetetlen mélység, a forró odaadás, a tündöklő és izzó mámor. TROPIKUS BŐSÉG. Szenvedélyes tékozlás. Öröm.

A szellem a hűvös és hideg tudat. A szegénység. A szürke, konok, merev halál. A szellem hadjárata a lélek ellen: a természet és a természetesség kiirtása. A szellem megalkotta a jogot, erkölcsöt, államot, törvényt, tudományt, technikát. Megfékezi az ösztönt. Egyformásítja az embert. Megláncolja a szabadságot. Kiirtja az érzést. Letarolja az erdőket. Meggyilkolja az őserdők és óceánok állatait. Feltúrja a földet és megfertőzi a levegőt.

A pusztulást nem lehet megakadályozni. A szellem ereje egyre növekszik és a lélek ereje egyre fogy. Az erkölcs (belső technika) és a technika (külső erkölcs), a tudomány (a szellem vallása) és a tudat (a vallás szelleme): a szellem irtózatossá és legyőzhetetlen hatalmának jelei, és már régen elmúlt az az idő, amikor még szembe lehetett volna szállni vele.

Mi a jövő? Morális rabszolgaság. Irtó hadjárat a természet ellen. A tudománynak, mint vallásnak, győzelme s a tudat végül megfojtja az ösztönt, a természetet, a lelket.

4.

Bergyajev: olyan időben élünk, amely az antik világ összeomlásának felel meg. Új középkor következik. Új éjszaka. A történelemnek ismét elmúlt egy napja, alkonyatban élünk, körülöttünk minden egyre sötétedik. Ebben a sötétségben mindez, aminek a világosságban értelme és jelentősége volt, megszűnik. A körvonalak elmosódnak. Az ember elveszti tájékozódási képességét. Megvakul. Gondolkodásának minden kategóriája reménytelenül és vigasztalanul előregedett, használhatatlan lett. Minden szétesik. Növekvésnek induló szándékok letörnek és elszáradnak. A XIX. század világnézetének alapjai leomlanak. A világháború megmutatta, hogy ma már erkölcsi, jogi, igazsági nézőpontok nem számítanak. Az egyedül jelentős történelmi tényező: a reális hatalom. A bolsevizmus és a fasiszmus az összeomlás tünetei. Az agónia (minden történelmi agóniáé): a gazdasági materializmus, az, amelyik mindent az anyagból magyaráz s amelyik azt mondja hogy minden, ami nem kézzel fogható anyag, illúzió és csalás. Széthullás, az apró népek nacionalizmusa - mert már megszűnt a közös emberiség összetartó gondolata. Széthullás, összeomlás, alkonyat, sötétség, éjszaka.

5.

Merezskovszkij: Európa katasztrófája az egész emberi nem katasztrófája. Nem is történelmi, hanem kozmikus. Arról van szó, ami Szodoma és Gomorra esetében történt. Atlantisz esete. A tünetek teljesen egyformák. Ami ma Európában van, az a vesztét érző ember eszeveszett dühöngése. Fajtalanság, háború, vérengzés, istenkáromlás, gonosz gyilkosság, értelmetlen, aljas őrjöngés, förtelem és irtózat.

A ember ne szégyellje azt, hogy ilyesmiben hisz. Mi benne a valószínűtlen? Atlantisz elsüllyedt. Platón korában még tudták azt is, hogy miért. Szodomát és Gomorrát elnyelte a tűz és a tenger. Ez nem történelmi, nem természeti, nem lelki folyamat. Ez az Istennek és az embernek a dolga. Mindennemű tudomány otromba és hiú gőg, ha az ember és Isten

transzcendens viszonyának egyedül és kizárólag döntő jelentőségét kétségbe vonja, sőt mindennemű gondolat szegényes, földhözragadt, alacsony és buta, amíg nem érzi a viszony egyedüli fontosságának lehetőségét. És, aki érzi, az megérzi, hogy a viszony megromlott. Isten levette a kezét erről az emberiségről. Sorsa nem lehet más, mint Atlantiszé. A katasztrófa már száz jelben beszél. Európa megfullad, fellángol és elég - aztán megnyílik alatta a pokol és a tengerbe süllyed.

6.

Proust; „megátkozott nemzedék, mely arra kényszerült, hogy hazugságban és hitszegésben éljen, mert tudja, hogy kívánsága, az, amelyik minden élőlény számára az eleven élet gyönyörűsége, gonosztetté, megvetette vált és el nem ismerhető; kényszerűség megtagadni Istent, mert ha az emberek keresztények is, a vádlottak padján ülve a megfeszített képe előtt s az ő nevében, rágalomként vissza kell utasítaniuk azt, ami életük tartalma; anyátlan gyermekek, mert anyjukat egész életükben, még anyjuk halottas ágyán is meg kell tagadniuk.” - „Elrejtett, azonban tekintélyes számú része az emberiségnek, amelyet ott látni, ahol nincs, amely arcátlanul ott akar lenni, ahol nem lehet; amelynek híve ott van a népben, a hadseregben, az egyházban, a trónuson és a fegyházban; amely veszélyes és benső bizalomban él az ellenséges vérségű emberekkel, ezeket kihívja, játszik velük, akiknek elbeszéli saját vétkeit úgy, mintha idegen vétkek lennének - a hazugság és vakság megkönnyíti játékokat, azt a játékot, amely évről évre vadabbá válik, egész a szégyen magjáig, amikor az állatszélídítőket a vadak fel fogják falni.”

7.

Közhangulat. Történelmi atmoszféra. Műszóval: katasztrófizmus. Rettegés a végtől és a vég látása. Bomlás, mint rendszer. Feltartóztathatatlan dekadencia. Egyetemes mérgezés. Elfajzás, mint járvány. Az élet elszegényedése. A szépség gyalázata. Örömtelenség. A kínzó gyötirelem alig elviselhető foka. Vigasztalás senkiben és semmiben. Minden nagyság bukása.

Azt mondják, hogy a tények beszélnek. Nem igaz. A tények szótlanak. Beszélni csak az ember tud. A tények nem jajgatnak. A halál szótlan tény. Az ember jajgat, hogy meg fog halni. Hogy meghalt. Meg van mérgezve.

A tények ma is olyanok, mint mindig. Mint a kövek. Nem mondják, hogy igen, vagy nem. Van pénz, miniszter, vallás, könyv, gyalogút, házasság, kocsi és fegyház. De megkeseredett. Nem a tény, hanem a tárgy. A méz ma is édes. De az íny nem élvezi. A tej ma is tej, de a gyomor kiokádja. Az élet kozmás, avas, keserű. Megromlott. Dögszaga van.

8.

Mindenkit fel lehet szólítani, hogy ellenőrizze, mi történik. Tessék elővenni bármiféle igazságot. Ilyen primitív valamit, amilyen: légy őszinte.

Őszintének kell lenni. Ezt fogja mondani mindenki, semmi kétség. Nemcsak azért, mert tanulta és hallotta, nemcsak a társadalmi illúziókeltés érdekében, amely arra utasítja, hogy tartsuk meg a szépség és erkölcsi intaktság látszatát. Ezt fogja mondani: légy őszinte, mert érezni fogja, hogy ez valami helyéből kimozdíthatatlan akarat kifejezése. Igazság.

Mindenki belátja, hogy az őszinteség elsődleges követelmény. Elhiszem. Es aztán mindenki nézze meg, mit csinál belőle. Hogyan hajtja végre az őszinteséget. Mindenki azt fogja látni, hogy, amikor végre kellene hajtania, akkor hazudni fog.

Miért? Kell, hogy mondja mindenki. Igen. Elhiszem. Ezt is elhiszem. Az ember nem lehet őszinte. Vagy, ha lehetne is, nem akar. Őszinteségéből olyan hátrányok származnának, amelyek visszavetnék. Nem tudna szóba állni az anyjával, feleségével, barátjával. Nem tudna érvényesülni. Magára dühítené társait és feljebbvalóit. Meg se tudna élni. Egyedül maradna. Az ember sohasem volt és sohasem lehetett őszinte. A hazugság nem a mai kor találmánya. Mindig hazudtak. Mindig így volt. Elhiszem. Ezt is elhiszem.

Mindig megvolt a jó és rossz között levő ellentét, a jó és rossz vegyülete. Mindig őszinték akartunk lenni és mindig hazudtunk. Mindig csak akartuk a jót és sohasem tettük. Mindig rajtunk kívül fekvő körülmények, sőt velünk ellentétes kényszerek voltak azok, amik a jót nem engedélyezték. Az ember mindig akart és sohasem sikerült neki az, amit akart, bármilyen erővel akarta.

Nem is ez a baj. Nem az a baj, hogy őszinték akarunk lenni és hazudunk. Nem akartunk őszinték lenni. A mi gonoszságunk nem a jó gonoszság, a tragikus és a megtört akarat gonoszsága, amely megbocsátható és megbocsáttatik. A mi gonoszságunk a rossz gonoszság. Nincs mögötte küzdelem. Nem tragikus. A jó és rossz összetétele bennünk hősieden és terméketlen. Nem küzdünk. Már megadtuk magunkat. Még mielőtt harcra került volna a sor. A jóság bennünk gyenge és bátortalan. Azt hisszük, hogy a jóság ostobaság. Meg se kíséreljük. Azt mondjuk, hogy aki egy igazságot végre akar hajtani, mániákus. Az igazság örület.

Az igazság örület. Minden jóakarát hiábavaló. Az idealizmus csalás. A nemesség ostobaság. A hősiesség veszedelmes és korlátolt emberre vall. A vértanúk szamarak voltak - amennyiben voltak. A hősök csalók. A lovagiasság legenda. Az önfeláldozás mítosz.

Ezzel szemben minden gonosz hasznos. Minden nemtelenség okos. A gyávaság józanság. A hazugság, képmutatás, csalás, árulás termékeny életrevalóság.

A rosszat elnevezték életfeltételnek, így származott a kor cégtáblája: „a szükséges rossz”. És addig nevezték szükséges rossznak, amíg elfoglalta helyét a szükségtelen jónak.

Gazemberség mint ideál. Csirkefogás mint életcél. Szentelenség mint a társas érintkezés alapformája.

Ne ütközzön meg senki. Csak végig van gondolva. Mindenki tudja, hogy így van. És, aki nem vallja be, még ezenfelül is hazudik.

9.

Értsük meg egymást: Ezek a szavak, mint jó, piszok, nemesség, hősiesség, képmutatás, gyávaság, nem objektív dolgok. Ne higgyen az ember azoknak, akik azt mondják, hogy van bűn, és van erény, az erényes ember jó, a bűnös pedig rossz.

Arról van szó, hogy az ember megkülönböztet. Megkülönbözteti azokat a dolgokat, amik tetszenek neki, azoktól, amik nem tetszenek. Azokat az ételeket, amik ízlenek, azoktól, amik

nem ízlenek. Amik életérzését növelik, és amik csökkentik. Megkülönböztet egészséget és betegséget.

Az ember az utóbbit választja. Önmaga előtt, bevallottan, tudatosan, az utóbbit. Szabadon, minden kényszertől mentesen. Tisztán látja, hogy miről van szó. Olyan ételt eszik, ami nem ízlik, olyan helyen van, ahol nem érzi jól magát, azokat a dolgokat választja, amik nem tetszenek neki. A betegség kell. Életérzése csökken. Mégis az utóbbit választja. Túl nagynek látszik a kockázat, ha nem tenné. Miért választaná azt, amit senki sem választ? De miért nem választja senki? Miért erőszakolnak olyasmit, ami reménytelen? Miért látszik reménytelennek? Mert minden idealista bolond. Szentek sohasem voltak. A hősiesség mese. A világ nem szép, csak a költők hazudjak annak. Nincs tüzes szerelem. Nincs hazaszeretet. Mindenütt szélhámosságok, csalók, üresfejűek. Miért legyen ő más? A csalást, a szélhámosságot, üresfejűséget választja. Nyíltan kimondja, hogy az igazság örület.

10.

Semmi sem olyan biztos, mint az: tőlünk függ, élünk-e tovább, vagy meg fogunk halni. Semmi sem olyan biztos, hogy nem akarunk tovább élni. És semmi sem olyan biztos, mint az, hogy meg fogunk halni.

Ez minden apokaliptikus történetfilozófia esszenciája.

További magyarázat a dolog fénylő evidenciáját csak elhomályosítaná.

11.

Igaz, kétségtelenül minden szó igaz. De a hang a lázadás hangja. Lehet, hogy mindez teoretikus vélemény? Nem, mindenki lázad. Az apokaliptikus történetfilozófia lázadás. On est rebelle, quand en est vaincu - mondja Francé -, les victorieux ne sont jamais rebelles.¹² Le vagyok győzve.

Le van győzve Nietzsche, Kierkegaard, Dosztojevszkij, Proust, Rolland - ki nincs legyőzve?

12.

A konzerválás megállás. A konzervatív szemben áll a történelemmel. Nem akarja a történelmet. Meg akarja állítani az időt - vagy visszafordítani. Tagadja az időt. Megszilárdítja magát az erkölcsben; megszilárdítja magát az ízlésben; a divatban; a politikában. Az ösztön számtalan hazugságot sugall, hogy a tagadását motiválja. Motiválta? Dehogy! Az ösztön nem intelligens - mondja Nietzsche - és így a célszerűség nem tartozik szempontjai közé. A figyelmet az időről elvonta és a konzerválására terelte. Minél erősebben konzervatív, annál jobban tagad. Minden konzervátor kétségbeesett tagadó.

13.

Az építés csak bizonyos mértékig termékeny. Amikor maga az építés értelme problematikussá vált, megszűnt produktív lenni. Fölösleges lett az építés, az építő, a konzervátor. Amilyen mértékig terméketlen, olyan mértékig káros. Hátráltatja az élet tempóját. Fölöslegesen akadályoz. Korszerűtlen. A konzervatív embernek nincs értelme és nincs jelentősége. Terméketlen és hiábavaló.

Ma mindennemű építés korszerűtlen. Nincs alap, amire építeni lehetne. Ez a fundamentum katasztrófájának ideje. A mára nem lehet építeni. Csak lehet: a világháborúra (erre építenek a legtöbben), az azelőtti békeévekre, lehet a biedermeierre, a szentszövetségre, az empire-ra, a reneszánszra, a kereszténységre. De mit kell csinálni annak, aki restaurálni akarja a XIX. század elejét? Ki kellene irtani a vasutat, a hajót, a gyárat, a katonabandát, az angol szövetet, a ceruzát, tollat, dinamót, villanykörtét, gáztűzhelyet, benzint, automobilt, Victor Hugót, Baudelaire-t, Goethét, Beethovent, Schumann, Wagnert, Manet-t, Böcklint, Nietzschét. Ki kell irtani százharminc esztendő. Mert hogyan gondolja, hogy e nélkül restaurálni tudja 1800-at?

A konzervatív, a konzervátor, a korszerűtlen. Ki akarja irtani a technikát, a vasutat, a hajót - ki akarja irtani Dosztojevszkijt, Proustot, Joyce-ot, ki akarja irtani Cézanne-t, Picassót, George GrosztIJ - ki akarja irtani a szocializmust, bolsevizmust, fasizmust, ki akar irtani százharminc esztendőnyi időt. Tagad.

14.

Az apokaliptikus történetfilozófia nem tagadás, hanem lázadás. Nem a történelem tagadása, nem irtóháború az idő ellen.

Beáll az idő irányába. Az idővel megy. Nem áll ellent a történelemnek. Nem konzerválódik. Nem tagadja a történelmet. Akarja. Igent mond a történelemre.

Nem akar korszerűtlen lenni. Nem tagadni akarja a történelmet. Nem akar konzervatív lenni. Destruálni akar.

15.

A destrukció történelmi erő. Igaz, hogy nem ismerik el legitim történelmi erőnek. De a destrukció nem sokat törődik azzal, hogy elismerik, vagy sem. Évezredek óta van és itt van.

Ha valóban történelmi erő - és az - el kell ismerni. Megváltoztatni nem lehet. Fel kell használni.

Nem tovább, mint ameddig szükség van rá. De addig helyesen alkalmazni és kivenni belőle mindazt, amit rejt. Nem szabad elutasítani ennyi lappangó energiát.

Csak a vér és az izzadság destrukciója között lehet választani. Bergyajev azt mondja, hogy a történelem vérből születik és az igazság öli meg. Nem mond újat. A hősiesség, a háború, a küzdelem teremti meg a nagy korokat - a demokrácia, a kispolgárság, a korrupció sekélyesíti el. A háborút kell választani. A vér korszakát. A hősiesség destrukciót.

16.

Csak arról van szó, hogy akaratunk ellenére történik, vagy akaratunkkal. Küzdve a tűzvész ellen, vagy belső hozzájárulással. Mert az történik, amit a történelem akar. Hiszen mi akarjuk.

Lehet rosszul, félig, gyáván, kishitűen, nyomorultan rombolni. Ez a hősiesség destrukció. A mai. Mindenki rombol, de tagadja. Éjszaka fölfejt, amiről nappal elhitette, hogy szótte. Hamis, hazug.

Az iniciatíva - akarat. Vajon az-e a legjobb, amit akarni lehet? Vagy az, ami történik? De nem az történik, amit az ember akar? Nincs-e a föld az ember kezében?

Hol vannak a történelem meglepetései? Nem özönlének elő vándorló néptörzsek távoli pusztaságokról, magas északról, rejtett hegységekből. Nem fedeznek fel ismeretlen földrészeket. Nem lépnek fel próféták és hirdetnek új vallást. Nincsenek Caesarok, Gusztáv Adolfok, Napóleonok. Az ember a földet a kezében tartja. Elmúltak az előre ki nem számítható történelmi meglepetések korszakai. Ma történelem az ember akarata.

Tudja, hogy mi történik. Látja, hogy ezt a világot többé fenn nem tarthatja. A világ meg nem felelőnek bizonyult. Kétezer éve prédikálják a szegénységet s ma már minden prédikátor meggazdagodott. Kétezer éve prédikálják az egyenlőséget és még soha annyi ember nem éhezett, mint ma. Kétezer éve építenek templomokat - amíg „több lett a templom, mint a hívő”. Ezt a világot el kell dobni. Újat kell csinálni. Az ember megteheti. Kezében tartja a földet. Az ember a föld sorsa.

17.

Persze az csalódik legjobban, aki bizonyos szempontból való rombolást hisz, párt, világnézet, vallás, osztály, nemzet, faj érdekében való rombolást.

Arról van itt szó, amit Goethe mond: Der Mensch soll wieder ruiniert werden.(14)

A bolsevikoknak igazuk van: mindent le kell rombolni, ami nem bolsevizmus. De a bolsevizmust is le kell rombolni. Az anarchistáknak igazuk van, minden le kell rombolni, ami nem anarchia. De az anarchiát is le kell rombolni.

Komolyan, fanatikusan, rajongással mindent destruálni kell. Der Mensch soll wieder ruiniert werden.

18.

Technika azért van, hogy könnyebben és gyorsabban kiirtsuk egymást. Morál azért, hogy a kiirtás tényét erkölcsileg igazoljuk. Művészet azért, hogy mindezt megszépítsük, és filozófia azért, hogy mindezek fölött még azt is bebizonyítsd k, hogy ennek így kellett lenni.

19.

Miért kíméljek? Csak azért, hogy kíméljek? Ki és mi érdemel itt ma kíméletet? És ez az egész kímélet nemcsak az elgyengült ember erőtlensége? Mert visszaretten az elszánt és fensőbb rendű történelmi hivatás felelősségétől?

Sohasem azon múlik, hogy miért és mitől. Mindig azon, hogy: ki.

Nem maga a kiirtás ténye esik kifogás alá, hanem a kiirtás motivációja. Nem kétségbeesetten, hazugan, bolondul kell viselni a szent háborút, hanem büszkén, göggel és öntudattal. Nem a kiirtás tényei esnek kifogás alá, hanem azok a személyek, akik irtanak.

A válasz nem lehet kétséges: a mai ember, a gyáva, szatócserkölcsön nevelt, militarizmustól megnyomorított, adminisztrációtól függő, kapitalistáktól kizsákmányolt, örült elméletektől

megzavart, vallástalan, ingatag, felületes, elfajult, beteg, a kor gonosz és halálos járványaitól megfertőzött és mérgezett, neuraszténiás, kapkodó, gyökértelen ember - ennek az embernek nincs annyi ereje, hogy fölperzselje azt, amit föl kell perzselnie, ami visszavonhatatlanul és feltartóztathatatlanul fel fog perzselődni és elsüllyed a végtelen tengerekbe.

20.

Az apokaliptikus történelemfilozófia a történelem hősiei igenlése. És elsősorban hívő nemzedék nevelése, erős, okos, bátor, szenvedélyes nemzedék nevelése, amelyik nem tagadja a katasztrófát. A hit egyelőre: a hitetlenség. Az építés egyelőre: a rombolás. Az okosság egyelőre: az esztelenség. A morál egyelőre: az anarchia. De akarni kell az életet.

Az élet akarata az egyedüli, ami a katasztrófán túlvisz. A katasztrófa itt van. Mindenki látja. A tagadás hiábavaló. Az egyedüli mód igent mondani. Azzal a hittel, hogy a katasztrófán túl is van élet. Mert: van!

Az apokaliptikus történelemfilozófia program: a katasztrófán túl lévő élet programja. Mi a katasztrófa? Ennek a világnak tökéletes és végleges megsemmisülése. Népvándorlás. Az érzés, a vér, a szenvedély, az élet és az ösztön népvándorlása - az, amely elsöpri a hideg, fáradt, unott, merev, haldokló világot.

21.

„Csak a gyenge tagad és átkozódik” - „és nincs más választás: vagy vagyok tagadó, aki szemben áll az egész világgal (mert az erkölcs, csak hogy uralmából ne engedjen, kénytelen az egész világot gonosznak bélyegezni), vagy szeretem a sorsot, a szükségszerűséget, a történelmet, az életet, a valóságot, ahogy mindig volt és ahogy mindig lesz” - az ember féreg, de „igent mondom a féregre” - „és megvetem a kicsinyke erkölcsi szó példátlan szemtelenségét”.

22.

Szükség van a szkepszisre, amely kényes és finom és romlott és fölényes, a céltalan kérdezősködésen való hiábavaló szórakozásra, Szókratészre, a hitetlen, de lebilincselő, visszataszító, de elragadó nihilizmusra.

És szükség van a szenvedélyes szkepszisre, amely már csak azért szkepszis, mert irigy arra, aki majd élni fogja azt, amit ő még nem is sejt, aki már megundorodott attól, ami neki még paradicsomi gyönyörűség, szükség van ennek az embernek szkepszisére, aki ég s a lángokat hűvösnek találja, Nietzsche-re, aki félig megszenesedett s azt mondja: fázom.

23.

Szabad akarni a morált, a vallást, a társadalmi rendet, a szépséget, a hitet, az egyenes és „jó illatú fából faragott” embert. Szabad akarni a feltámadást, a széthullásból való reorganizációt, a virágzást, az újjászületést.

De ki akarja? Az egyházban: a műkönyvet sűrő dervis, vagy a botor istentagadó? A művészetben: a polgári ponyva akadémikusa, vagy az örülettel fertőzött intellektualista? Az utcán: vadállattá koplalt munkanélküli, vagy a még vadabb állattá fegyelmezett janicsárhorda?

A politikában: a korrupt miniszter, vagy a még korruptabb ellenzék, amely a miniszter korrupcióját túl személyesnek tartja?

„Vérrel vannak bemocskolva és vérrel tisztálkodnak, mintha valaki sárba lépett és sárral akarna lemosakodni.”

Ki akar itt morált, vallást, rendet, szépséget, feltámadást, újjászületést? Ki akar?

Mindenki a képmutatást, ponyvát, paralízist, bestialitást, korrupciót akarja. Nem tudatosan. Sorsszerűen. De felelősen. Végzetesen. Gyáván. Önmagának ellentmondva, önmagát is demoralizálva, atheizálva, nyomva, fullasztva, fojtva. Akarja és visszaretten. Mégis akarja. Utána nyúl és felkiált: Nem! - mégis megteszi.

Mindenki destruál és az apokaliptikus történelemfilozófia semmi más, mint a kicsinyes, ostoba, gonosz, szűk, értelmetlen destrukció helyébe a fensőbbrendű destrukciót teszi. Programot ad. Hitet. Lerombolja, ami az élet útjában van, előkészíti a lélek népvándorlását, amely megsemmisíti az elszáradt, elkorhadt, megrohadt régi világot, a civilizációt, a demokráciát, a technizált gorillát, a rőfös királyokat, a főkönyves egyházfiakat, a szatócspult oltárokat és mindezek helyébe az új, tiszta, mély és forró életet teszi - azt az új Istent, akit a népvándorlás emberiségének kell megszűlni.

24.

Mindezeket csak egyetlenegyfajta ember fogja meglátni, az, aki már megundorodott a bolszevizmustól és a fasizmustól, jobb és baloldaltól, de főképpen a középtől; az, aki már megundorodott ügyvédtől, orvostól, tanártól, írótól, hivatalnoktól, rendőrtől, katonától, de főképpen a kereskedőtől; aki nem háborús, pacifista, nem páneurópahívó, nem népszövetséges, mert megundorodott a papíron készült államoktól; az az ember fogja meglátni, aki maga is úgy járt itt a sűrűre fagyott irtózatban, mint a tavaszi szél: minden szava és érzése oldja és olvasztja az acéllá fagyott kemény halált - az az ember, aki Strindberg, és érzi, hogy új Isten van alakulóban. „A halhatatlanok is halandók, a halandók is halhatatlanok, felélednek amazok halálából, meghalnak azok életre keltével.”

(In: Független Szemle, 1. évf. 1. szám ; 1933. március)

Jegyzetek

- 1 „Középút” (francia).
- 2 Rudolf Pannwitz (1881-1969), német költő és kultúrfilozófus.
- 3 Coudenhove-Kallergi, Richard Nikolaus (1894-1972), osztrák származású politikus, a páneurópai mozgalom alapítója.
- 4 Verweyen, Johannes M. (német történész).
- 5 Weber, Alfréd (1868-1958), német kultúrszociológus.
- 6 Trubeckoj, Grigorij Nyikolajevics (orosz emigráns történész).
- 7 Bie, Oskar (1864-1938), német zenekritikus, publicista.
- 8 De Chair, Somerset Struben, angol kultúrfilozófus.
- 9 Breysig, Kürt, német történész, fő műveit a XX. sz. húszas és harmincas éveiben írta.
- 10 Lessing, Theodor (1872-1933), német filozófus, esszéista.

11 Adams, James Truslow (amerikai krizeológus).

12 „Az ember mindig lázad, amikor legyőzik, a győztesek soha nem lázadók.”

13 Grosz, George (1893-1959), német grafikus és festő.

14 „Az embert ismét tönkre kell tenni.”